

Millî Mücadele Dönemi'nde Asker Firarileri Sorunu

Ulvi Ufuk Tosun

Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2021, 300 sayfa, ISBN: 978-975-17-5062-4.

Ayşe Balcıoğlu KARACA*

Ulvi Ufuk Tosun, 2006'da Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümünü bitirmiştir. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde "Millî Mücadele Dönemi'nde Asker Firarileri Sorunu" adlı doktora teziyle doktor unvanını almıştır. Hâlen Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde Dr. Öğr. üyesi olarak çalışmaktadır.

Millî Mücadele Dönemi'nde Asker Firarileri Sorunu, Dr. Öğr. Üyesi Ulvi Ufuk Tosun'un doktora tezini kitaplaştırması sonucunda ortaya çıkmıştır. Kitap üç bölümden ve 300 sayfadan oluşmaktadır. Ulvi Ufuk bu kitabında, Millî Mücadele'de asker firarları sorununu incelemiştir.

Kitap sırasıyla; içindekiler, ekler listesi, tablolar listesi, kısaltmalar, ön söz, giriş, Mondros Mütarekesi sürecinde ve sonrasında Türk ordusunun yeniden yapılanması, Millî Mücadele döneminde asker firarileri sorunu, Millî Mücadele döneminde firarların engellenmesi için alınan önlemler konulu üç ana başlığa sahiptir. Kitabın sonunda ise; kaynakça, ekler ve dizin bölümü yer almaktadır.

Eserde; 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı itibarıyla Osmanlı Devleti'ndeki asker firarlarının nedenlerinden başlayarak Millî Mücadele dönemine kadar genel çerçeve dile getirilmiştir. "Mondros Mütarekesi Sürecinde ve Sonrasında Türk Ordusunun Yeniden Yapılanması" başlıklı birinci bölümde, Millî Mücadele dönemine giriş yapılmadan Mütareke dönemlerinden başlanarak firar sorunu incelenmeye başlanmıştır. Mütareke maddelerince kabul edilen *asker terhisi* meselesine değinilmiştir. İçerik olarak asker terhisinden sonra halkın kendilerinin bir çözüm bularak Kuva-yı Milliye Örgütünü

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Hitit Üniversitesi Tarih Bölümü, Çorum, krc.blcoglu.ayse34@gmail.com

kurmalarına değinilmiştir. Daha sonra Millî Mücadele Savaşı'nın başlamasıyla geçici olarak oluşturulan Kuva-yı Milliye Örgütünün yetersiz kalmasıyla birlikte düzenli orduya geçilmesi anlatılmıştır. Genel olarak bakıldığı zaman, öncelikle terhis ettirilen orduların sonraları yeniden oluşturulması anlatılmıştır. Kurulan birliklerin başında Mustafa Kemal Paşa, Rauf Paşa, Kazım Karabekir Paşa, Bekir Sami Paşa gibi dönemin önemli subayları bulunmaktadır. (s. 9-49)

“Millî Mücadele Dönemi'nde Asker Firarileri Sorunu” başlığı ile ikinci bölüme başlanmaktadır. Bu bölüm, 5 ana başlık ve 15 alt başlık altında incelenmiştir. Bu bölümün arşiv belgeleriyle desteklenmesi anlatılanların doğruluk seviyesini yükseltmiştir. Asker firarilerinin nedenleri tek tek başlık altında oluşturularak akıcı bir dille anlatılmaktadır. Savaşlar devam ederken bir yandan da ülke içinde hastalıkların çıkması (verem, sıtma) askerleri olumsuz yönde etkilemekteydi. Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren iâşesizlik ve bakımsızlık meselesi artık Millî Mücadele döneminde daha da artmış bulunuyordu. Aç kalan askerler daha fazla dayanamayıp firar ediyorlardı. Bir diğer önemli mesele de askerlerin ailelerinden gelen mektuplardı. Onlardan gelen, ya ölüm haberleri ya da geçim sıkıntılarını öğrenen askerler firar etmekteydi. Terhis süreleri geçen askerlerin terhis edilmemesi de başka bir firar nedeniydi. Bütün bu olumsuzlukların içinde askerlerin firar nedenleri bu şekilde toparlanmıştır. (s. 51-156)

Üçüncü bölümde “Millî Mücadele Dönemi'nde Firarların Engellenmesi İçin Alınan Önlemler” başlığı altında bir değerlendirme yapılmıştır. Bölüm 6 ana başlık ve 7 alt başlıktan oluşmaktadır. Firarları engellemek amacıyla belirli cezalar ve kanunlar çıkarılmaya başlanmıştır. Firarlar ilk olarak psikolojik baskı şeklinde engellenmeye çalışılmış, maddi zarar yöntemi denenmiş ve daha sonra sert yöntemlerle engellenmek istenmiştir. Fakat hepsinde çok başarılı olunmamıştır. Firarlar bir nebze azalmış olsa da tamamıyla önlenememiştir. Buna köklü bir çözüm gerekmektedir. Bu çözüm arayışı etrafında Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarılmıştır. Fakat meclis içinde birçok milletvekili bu kanuna karşı çıkmış, Osmanlı ceza kanunları ile uygulamaya devam etmek istemişlerdir. Yine de 29 Nisan 1920'de ilk olağanüstü kanun TBMM'de çıkarılmıştır. Bu kanun ile, devlete karşı isyanda bulunanlar, asker firarileri ve Damat Ferit Paşa yanlıları yargılanacaktır. Fakat bir başka sorun da bu kanunun hangi mahkeme tarafından uygulanacağıydı. Dönemin mahkemelerinin eksik kalacağı düşünülüyordu. Kanunla yine de asker kaçaklarının önüne geçilememiş hatta firari askerler, çete kurma yoluna gitmişler, köylüyü soyar hâle gelmişlerdi. Bunun için düşünülen bir başka çözüm ise İstiklal Mahkemeleriydi. Meclis ve hükûmete karşı propagandalar artmış; ihanet, suikast gibi olumsuzlukların artık cezalandırılması için büyük bir mahkemeye ihtiyaç duyulmuştu. Cezalar ya caydırıcı olmuyor ya da eksik kalıyordu. Bunun bir diğer etkisi de; Divan-ı Harp Mahkemelerinin bu kanun için yetersiz kalmasıydı. Bütün bu sebeplerden ötürü ise İstiklal Mahkemesi şarttı. Firar askerleri öldürmek yerine, onların kaçmalarını önlemek, daha çok Millî Mücadele'ye geri kazandırmak gibi yöntemler aranmaktaydı, bunun yolu da İstiklal Mahkemelerinden geçiyordu. 8 Eylül 1920'de Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından ve Mustafa Kemal Paşa'nın da yardımlarıyla kanun kabul edildi. İstiklal Mahkemelerinin asker firarları ile ilgili cezaları içerisinde; değnek vurma cezası en yaygın olanıydı, firari olanların evlerinin yakılması ve yerine

ailesinden birinin götürülmesi de yer almaktaydı. Bunların dışında hapis cezaları, para cezaları uygulanmaktaydı. Bu bölüm daha çok, çıkarılan kanunlar etrafında ele alınmakta, akıcı bir dille belgelere dayandırılarak anlatılmaktadır. (s. 157-244)

Sonuç kısmından sonra, kullanılan arşiv belgelerinin fotoğrafları yer almaktadır. Yalın ve akıcı üsluptaki bu eserin benim en çok dikkatimi çeken özelliği; yazarın kullandığı dille okuyucuyu kendine çekmesi ve anlatılanları kanıtlar nitelikte desteklemesidir. Eseri yalnızca tarihle ilişkilendirerek tavsiye etmeyi uygun bulmuyorum. Çünkü bu eser hem genel kültür anlamında hem de asker liselerinin okuyup ders alabileceği türden bir eser olarak düşünülebilir. Bu yüzden toplumun her kesimine faydalı olacağına inanıyorum.

Yazar, bu konuyu hazırlarken özellikle, Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Arşivi (ATASE) başta olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi, Türk Kızılay Arşivlerinden yararlanarak anlatılanları desteklemek istemiştir. Büyük arşivleri kullanarak yaptığı çalışma konunun üzerinde çok iyi durduğunun göstergesidir. Ayrıca yazarın bu konudaki doktora tezi ve “Mütareke Döneminde Asker Firarilerinin İç Güvenliğe Etkileri” isimli makalesi de faydalanılabilecek çalışmalarındandır.

Netice olarak eserde, günümüze kadar çok detaylı araştırılmayan bir konuya ışık tutulmuş ve herkesin dikkatini çekmekte önemli bir adım atılmıştır. Fazla ayrıntıya girilmeden okuyucuyu tarihin içine hapseden başarılı bir anlatım tarzı görülmektedir.